

SAUL BELLOW • **Herzog**

© 2008 İletişim Yayıncılık A.Ş., Modern Klasikler / 1. BASIM
2018, İstanbul (1 baskı)
© 2014 İletişim Yayıncılık A.Ş, Dünya Edebiyatı
2014-2020, İstanbul (3 baskı)

Herzog

© 1961, 1963, 1964 The Estate of Saul Bellow
© 1989, 1991, 1992 The Estate of Saul Bellow
Bu kitabın yayın hakları The Wylie Agency (UK) Ltd.'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 1288 • Dünya Edebiyatı 221
ISBN-13: 978-975-05-3383-9
© 2022 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 2. BASIM
1. Baskı 2022, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYAN Belce Öztuna

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Horace Pippin, “Amiş Mektup Yazıcısı”, 1940

UYGULAMA Hüsnu Abbas

DÜZELTİ Ceren Kınık

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

SAUL BELLOW

Herzog

Herzog

ÇEVİREN *Özde Duygu Gürkan*

SAUL BELOW 10 Haziran 1915'te, ailesinin kısa bir süre önce Rusya'dan göçerek yerleştiği Kanada'nın Quebec şehrinde doğdu. Dokuz yaşındayken ailesiyle beraber Amerika'ya, hayatının büyük bölümünü geçireceği, roman ve hikâyelerinin büyük kısmının ana mekânı olan Şikago'ya göç etti. Küçük yaştan itibaren kitap okumaya merak sardı. Chicago Üniversitesi'nde başladığı İngiliz Edebiyatı eğitimini iki sene sonra yarıda bırakarak, Northwestern Üniversitesi'nin antropoloji bölümüne geçti. Bellow romancılık kariyerinden önce geçimini bir süre gazete ve dergilere kitap eleştirileri yazarak sağladı. İlk romanı *Boşlukta Sallanan Adam* 1944'te, ikinci romanı *Kurban* ise 1947'de yayımlandı. 1948'de aldığı Guggenheim bursuyla iki sene Paris'te ve başka Avrupa şehirlerinde kaldı. Asıl başarı ve ünü, bu iki yıl içinde yazmaya başlayıp 1953'te yayımladığı ve yayımlanır yayımlanmaz Amerikan Ulusal Kitap Ödülü'ne değer bulunan *Augie March'in Maceraları* ile elde etti. Ardından 1956'da kısa ama güçlü bir kitap olan dördüncü romanı *Günü Yaşa'yı* yayımladı. 1959'da, 1960'lardan 2000'lere kadar yazacağı kitapların tema ve yapılarının habercisi olan *Yağmur Kralı* yayımladı. Beş senede yazdığı ve 1964'te yayımladığı en büyük kitabı *Herzog* ile ikinci defa Ulusal Kitap Ödülü'nü kazandı. Bellow 1970 yılında *Bay Sammler'in Gezegeni*'ni yayımladı ve bu kitapla beraber üst üste üç kez Ulusal Kitap Ödülü kazanan ilk Amerikan yazarı oldu. 1975'te Pulitzer Ödülü'nü kazanacak olan *Humboldt'un Armağanı*'nı yazdı. 1976'da İsveç Akademisi tarafından Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görüldü. Akademi ödül gerekçesinde, Bellow'un "derin bir insanlık kavrayışıyla çağdaş kültürün incelikli bir çözümlemesini eserlerinde birleştirmesine" dikkat çekti. Bellow'un bu tarihten sonra yazdığı kitaplar, sırayla *Dean'in Aralığı* (1982), *Daha Fazla Kalp Kırıklığı Ölümü* (1987), *Bir Hırsızlık* (1989), *Belarus Bağlantısı* (1989), *Beni Hatırlatacak Bir Şey: Üç Hikâye* (1991), *Işın Aşlı* (1997), *Ravels-tein* (2000) ve *Toplu Hikâyeler* (2001)'dir. 20. yüzyılın en büyük romancılarından biri sayılan Saul Bellow, 5 Nisan 2005'te, doksan yaşında Şikago'da hayatını kaybetti.

*Bu kitap, harika bir editör
ve daha da önemlisi alicenap bir dost olan
Pat Covici'ye ithaf edilmiştir.*

Aklımı kaçırdıysam bana göre hava hoş, diye düşündü Moses Herzog.

Bazıları onun kafadan çatlak olduğunu düşünüyordu ve bir süreliğine o da biraz kaçık olduğundan şüphelenmişti. Ama şimdi hâlâ tuhaf davranmasına rağmen kendinden emin, neşeli, sağduyulu ve güçlü olduğunu hissediyordu. Son zamanlarda bir büyüünün etkisi altına girmişçesine tanıdığı tanımadığı herkese mektup yazıyordu. Kendini bu mektuplara öyle kapırmıştı ki, haziran sonundan itibaren elinde bir bavul dolu su kâğıtla oradan oraya taşınmaya başlamıştı. Bu bavulu New York'tan Martha's Vineyard'a beraberinde götürmüş ama sonra oradan hemen dönmüş; iki gün sonra Chicago'ya uçmuş, oradan da Massachusetts'in batı kesiminde bir köye gitmişti. Bütün gözlerden uzak olduğu taşrada hiç durmadan, çıldırmışçasına gazetelere, kamu hizmetinde çalışanlara, arkadaşlarıyla akrabalarına ve nihayet ölümlere, kimselerin tanımadığı kendi merhum yakınlarına ve son olarak da ünlü ölümlere mektuplar yazmıştı.

Berkshires'ta yazın en sıcak zamanlarıydı. Herzog o kocaman, eski evde yalnızdı. Normalde yemek konusunda seçici olmasına rağmen şimdi kâğıt ambalajda Silvercup marka ekmek,

fasulye konservesi ve Amerikan peyniri yiyordu. Ara sıra dikenli çalılar dalgın bir ihtiyatla kaldırarak, yabancı otların bürüdüğü bahçeden ahududu topluyordu. Uyku konusuna gelince, ya çarşafsız bir şiltede –terk edilmiş evlilik yatağıydı bu– ya da hamakta, üstüne paltosunu örterek yatıyordu. Bahçede etrafı upuzun püsküllü otlar, çekirgeler ve akçaagaç fideleriyle çevriliydi. Geceleyin gözlerini açtığımda, yıldızlar ona tinsel varlıklar gibi yakın görünüyordu. Ateş topları, elbette; gaz kütleleri –mineraller, ısı, atomlar; fakat sabahın beşinde paltosuna sarınmış halde hamakta yatan bir adam için etkileyici bir manzaraydı bu.

Aklına yeni bir fikir geldiğinde not almak üzere karargâhına, yani mutfağa gidiyordu. Tuğla duvarların üzerindeki beyaz boya pul pul dökülüyordu ve Herzog kimi zaman gömleğinin yeniyle masadaki kurumuş fare dışkılarını temizlerken sakin bir şekilde farelerin neden mum ve parafini böyle tutkuyla sevdiğini düşünüyordu. Fareler kapakları parafinle sıkıştırılmış konservelerde delikler açıyor, doğumgünü mumlarını dibine kadar kemiriyorlardı. Bir keresinde farenin teki, dilimlerde kendi bedeni şeklinde bir tünel açarak bir paket ekmeği kemirmiş, Herzog da ekmeğin kalan kısmını üzerine reçel sürerek yemişti. Yiyeceğini farelerle paylaşmaya da hazırdı.

Tüm bunlar olurken zihninin bir köşesi hep dış dünyaya açıktı. Sabahleyin kargaların ötüşünü duyuyordu. Kart sesleri kulağına çok tatlı geliyordu. Akşam karanlığı çökerken arıç kuşlarının seslerini duyuyordu. Geceleyin bir peçeli baykuş peydahlanıyordu. Zihninde yazdığı bir mektup yüzünden heyecanlanmış bir halde bahçede dolaşırken yağmur oluğu boyunca uzanan gülleri görüyor ya da gözü dutlara –dut ağaçlarında karınlarını tıka basa doyuran kuşlara– takılıyordu. Hava gündüzleri sıcak, akşamları da ılık ve tozluymuştu. Herzog her şeye dikkatle bakmasına rağmen kendini yarı kör gibi hissediyordu.

Arkadaşı –eski arkadaşı– Valentine ve karısı –eski karısı– Madeleine akıl sağlığının bozulduğuna dair bir söylenti yaymışlardı. Bu doğru muydu?

Boş evin etrafında dolaşırken tozlu, örümcek ağıyla kaplı bir pencere camında yüzünün gölgesini gördü. Tuhaf bir şekilde dingin görünüyordu. Alnının ortasından dümdüz burnuna ve dolgun, sessiz dudaklarına doğru parlak bir çizgi iniyordu.

Baharın sonlarına doğru Herzog her şeyi açıklama, içini dökme, yaptıklarını haklı çıkarma, irdeleme, açıklığa kavuşturma, telafi etme arzusuyla yanıp tutuşmaya başlamıştı.

O sıralarda New York'ta bir gece okulunda yetişkinlere yönelik derslere giriyordu. Nisanda gayet akli başındaydı ama Mayıs sonlarında zırvalamaya başlamıştı. Öğrencileri derslerde Romantizmin kökenleri konusunda pek bir şey öğrenemeyeceklerini ama tuhaf şeyler görüp duyacaklarını kesinkes anlamışlardı. Akademik formaliteler birbiri ardından terk edilmişti. Profesör Herzog'da zihni tamamen başka bir şeyle meşgul olan bir adamın gayriihtiyari içtenliği vardı. Dönemin sonlarına doğru derslerde uzun sessizlikler olmaya başlamıştı. Herzog bir anda "Affedersiniz," diyerek konuşmayı bırakıp ceketinin cebinden kalemını alıyordu. Masa gıcırdayarak büyük bir sabırsızlıkla önündeki kâğıt parçalarına bastıra bastıra birşeyler yazıyor, gözlerinin etrafında mor halkalar belirliyor, yaptığı işe tamamen gömülüyordu. Bembeyaz kesilen yüzü her şeyi ele veriyordu, her şeyi. Akıl yürütüyordu, tartışıyordu, acı çekiyordu, zekice bir alternatif bulmuştu; cin gibiydi, algısı yavaştı; gözleri, ağzı her şeyi sessizce apaçık gösteriyordu: Özlem, hoşgörüsüzlük, şiddetli öfke. Hepsini görmek mümkündü. Sınıftakiler üç dakika, beş dakika çıt çıkarmadan bekliyordu.

Başlangıçta aldığı notların belli bir düzeni yoktu, fragmanlardan ibarettiler: Anlamsız heceler, ünlemler, çarpıtılmış özdeyiş ve alıntılar veya uzun zaman önce ölmüş olan annesinin konuştuğu Eskenazi dilindeki tabirle *Trepverter*: Aşağı inen merdivenleri çoktan yarıladığımızda, akla çok geç gelen karşılıklar.

Örneğin şöyle yazmıştı: *Ölüm-öl-yeniden yaşa-yeniden öl-yaşa. Kimse yoksa ölüm de yok.*

Ve, Demek tüm ruhunla dizlerinin üstündesin? Bari bir işe yara da yerleri ovala.

Sonra, Akılsıza ahmaklığına uygun karşılık ver yoksa kendini bilge sanır.

Akılsıza ahmaklığına göre karşılık verme yoksa sen de onun düzeyine inersin.

Birini seç.*

Ayrıca şöyle de yazmıştı: *Walter Winchell sayesinde J.S. Bach'ın kilise müziği bestelerken siyah eldiven taktığını biliyorum.*

Herzog, bu kargacık burgacık notlar konusunda ne düşüneceğini bilmiyordu. Kendisini bu notları yazmaya iten heyecana boyun eğmişti ve bazen bunun ruhsal bir dağılmanın belirtisi olabileceğinden şüpheleniyordu. Bu onu korkutmuyordu. 17. Cadde'de kiraladığı stüdyo tipi dairedeki kanepede uzanırken kimi zaman, kendisinin bireysel tarih imal eden bir sanayi dalı olduğunu hayal ediyor ve kendini doğumundan ölümüne kadar görüyordu. Bir kâğıt parçasına gönülsüzce şu itirafı yazmıştı:

Kendimi haklı çıkaramıyorum.

Bütün hayatını düşündüğünde her şeyi yanlış yaptığını fark etmişti, her şeyi. Hayatı, tabiri caizse, mahvolmuştu. Ama zaten başından beri pek de matah olmadığından kederlenmesini gerektirecek çok bir şey yoktu. Nahoş kokulu kanepenin üzerinde geçmiş yüzyılları –19., 16., 18. yüzyılları– düşünürken en sonuncusundan sevdiği bir deyiş aklına gelivermişti:

Keder, Bayım, aylaklığın bir türüdür.**

Kanepeye yüzüstü uzanmış bir halde analize devam ediyordu. Akıllı bir adam mıydı yoksa ahmağın teki mi? Eh, şu noktada akıllı olduğunu iddia edemezdi. Bir zamanlar akıllı birinin niteliklerine sahipti belki ama onun yerine hayalperest biri olmayı seçmişti ve uyanık tipler onu alt etmişti. Başka? Saçları dökülüyordu. Thomas Saç Derisi Uzmanları'nın ilanlarını, inanmayı derinden, umutsuzca arzulayan bir adamın abartılı kuşkuculuğuyla okumuştü hep. Saç derisi uzmanları! Her

(*) Eski Ahit, Özdeyişler, 26. 4-5 – ç.n.

(**) İngiliz edebiyatçı Samuel Johnson'a (1709-1784) gönderme – ç.n.

neyse... Bir zamanlar yakışıklı bir adamdı. Yüzü nasıl hırpalandığını ele veriyordu. Ama o da hırpalanmaya davetiye çıkar-
mış ve kendisine saldıranların gücüne güç katmıştı. Bu, onu karakteri hakkında düşünmeye itti. Nasıl bir karakterdi bu? Modern terminolojiye göre narsist bir karakterdi, mazoşistti, anakronistikti. Klinik durumu depresifti: Çok ciddi bir türü değil, manik depresif değil. Etrafta ondan daha kötü durumda olan hastalar vardı. Görünüşe göre bugünlerde herkes insanın hasta hayvan olduğuna inanıyordu; şayet o da buna inanırsa, bu durumda Herzog korkunç biçimde hasta, istisnai derecede kör, fevkalade sefil biri mi oluyordu? Hayır. Zeki miydi? Güç istemiyle yanıp tutuşan, saldırgan, paranoyak bir karaktere sahip olsaydı zekâsı daha etkin olurdu. Herzog kıskançtı ama istisnai derecede rekabetçi değildi, gerçek bir paranoyak sayılmazdı. Peki ya bilgi dağarcığı? Profesör olacak kadar bilgili olmadığını da teslim etmek durumundaydı. Ah, dürüst olmasına dürüsttü ve muazzam, toy bir içtenliği vardı ama sistemli biri haline gelmeyi asla başaramayacaktı. Doktora teziyle –17. ve 18. Yüzyıllarda İngiliz ve Fransız Politik Felsefesinde Doğal Durum Kavramı– çok parlak bir başlangıç yapmıştı. Ayrıca pek çok makaleye ve bir de kitaba –*Romantizm ve Hristiyanlık*– imza atmıştı. Ne ki diğer iddialı projeleri birer birer tıkanmış ve terk edilmişti. Başlangıçta elde ettiği başarılar sayesinde iş bulma ve araştırma bursu alma konusunda hiçbir zaman zorluk çekmemişti. Narragansett Şirketi, Romantizm üzerine araştırmalarını sürdürmesi için ona birkaç yıl boyunca toplam on beş bin dolar ödemişti. Sonuçlar dolaptaki bir bavlulun içinde öylece yatıyordu: Odak noktasını asla bulamayan sekiz yüz sayfalık karmakarışık bir argüman. Onu düşünmek bile acı vericiydi.

Yerde, yanı başında, kâğıt parçaları vardı ve Herzog arada sırada birşeyler yazmak için yere eğiliyordu.

Bir kâğıda şöyle yazdı: “*Hayatım, o uzun hastalık*”* değil; “*hayatım, o uzun nekahat dönemi. Liberal-burjuva revizyonu, ilerleme yanılması, umut zehri.*”

(*) İngiliz şair Alexander Pope’a (1688-1744) gönderme – ç.n.

Zehir aracılığıyla gelişmeyi öğreten bir sistem kuran Mithridates üzerinde düşündü bir süre. Mithridates düşük dozda zehir kullanma hatasına düşen suikastçıları atlatıp ölmek yerine sadece biraz zom olmuştu.

Tutto fa brodo.*

Herzog kendini analiz etmeyi sürdürerek kötü bir koca olduğunu –hem de iki kere– kabul etti. İlk karısı Daisy'ye çok kötü davranmıştı. İkinci karısı Madeleine ise onu mahvetmeye çalışmıştı. Oğluna ve kızına karşı müşfik ama kötü bir babaydı. Kendi anne babasına karşı da nankör bir evlat olmuştu. Ülkesine karşı kayıtsız bir vatandaştı. Erkek kardeşlerine ve kız kardeşine karşı sevecen ama mesafeliydi. Arkadaşlarının yanında benlikçiydi. Aşkta tembeldi. Zekâ parlaklığı konusunda sönüktü. Güç konusunda pasifti. Kendi ruhu karşısında kaçınırsardı.

Kendi sertliğinden tatmin olmuş, hükmünün katılığından ve gerçekçiliğinden memnun bir halde kanepede yatmayı sürdürüyordu; kollarını geriye doğru havaya kaldırmış, bacaklarını amaçsızca uzatmıştı.

Ama her şeye rağmen hâlâ ne kadar da büyüleyiciyiz.

Babası, zavallı adamcağız, ağaçlardaki kuşları ve bataklıkta-ki timsahları büyüleyerek kendine çekebiliyordu. Madeleine de muazzam bir çekiciliğe sahipti ve ayrıca güzelliğe ve de parlak bir zekâya. Sevgilisi Valentine Gersbach da büyüleyici bir adamdı fakat daha hantal, daha yabani bir tarzda. Kalın bir çenesi, başından kelimenin tam anlamıyla fışkıran alevimsi bakır rengi saçları vardı (Thomas Saç Derisi Uzmanları'na ihtiyacı yoktu) ve tahta bir bacakla, bir gondolcu gibi zarafetle eğilip dikleşerek yürüyordu. Herzog'un kendisi de az büyüleyici değildi hani. Ne ki cinsel gücü Madeleine yüzünden hasar görmüştü. Kadınları cezbetme becerisi olmaksızın nasıl iyileşebilirdi ki? İşte bu açıdan kendini tam anlamıyla nekahat dönemindeki biri gibi hissediyordu.

Bu cinsel çabaların bayağılığı.

Herzog yıllar önce Madeleine'le hayata yeni bir başlangıç

(*) Birebir çevirisi "Her şey çorbaya katkıda bulunur" olan İtalyanca özlü söz – ç.n.

yapmıştı. Onu Hıristiyan dünyasından geri kazanmıştı: Tanıştıklarında Madeleine Hıristiyanlığa henüz geçmişti. Büyüleyici babasından miras kalan yirmi bin dolarla yeni karısını memnun etmek için son derece saygıdeğer bir akademik pozisyonundan istifa edip Massachusetts'in Ludeyville köyünde kocaman eski bir ev satın almıştı. Birkaç arkadaşınının (Valentine Gersbach ailesi) yaşadığı Berkshires'ın huzur dolu ortamında Romantiklerin sosyal görüşlerini ele aldığı kitabının ikinci cildini yazmak kolay olsa gerekti.

Herzog, akademik hayatını kötü gittiği için terk etmemişti. Tersine, bu alanda iyi bir üne sahipti. Doktora tezi ilgi uyandırmış, Fransızca ve Almanca'ya çevrilmişti. İlk yayımlandığında pek fark edilmeyen önceki kitabı şimdi pek çok okuma listesinde görülüyordu ve yeni nesil tarihçiler tarafından yeni bir tür tarihe; "bizi ilgilendiren" –kişisel, *engagée*–* ve geçmişe, günümüzle bağlantı kurarak bakma ihtiyacını vurgulayan bir tarihe model olarak kabul edilmişti. Daisy'yle evli olduğu sürece Herzog, bir asistan profesörün bütünüyle sıradan, etraftan saygı gören ve tekdüze yaşantısını sürmüştü. İlk yapıtı objektif bir araştırmayla Hıristiyanlığın Romantizm akımındaki yerini ele alıyordu. İkinci yapıtında daha sert, daha iddialı, daha hırslıydı. Aslına bakılırsa karakteri oldukça çetindi. Güçlü bir iradesi ve polemik konusunda yeteneği, tarih felsefesine düşkünlüğü vardı. Madeleine'le evlenip (karısı öyle olması gerektiğini düşündüğü için) üniversiteden ayrılarak Ludeyville'de mevzilenmekle ayrıca tehlikeye ve uç noktalara, aykırılığa ve çetin sınavlara da düşkünlüğü ve yeteneği olduğunu; "Yıkım Şehri" ile arasında ölümcül bir çekim bulunduğunu da göstermişti. Yapmayı planladığı şey 20. yüzyılın devrimlerini ve çalkantılarını gerçekten hesaba katan; de Tocqueville gibi koşulların eşitliğinin evrensel ve sürekli olarak geliştiğini, demokrasinin ilerlediğini kabul eden bir tarih anlayışı yaratmaktı.

Fakat Herzog, bu çalışma konusunda kendini kandıramamış, ondan ciddi biçimde şüphe etmeye başlamıştı. Amaçları muaz-

---

(*) Bağlantılı (Fr.).

zam bir engelle karşılaşmıştı. Hegel onu epey zorluyordu. On yıl önce Hegel'in uzlaşma ve medenilik konusundaki fikirlerini anladığından emindi ama şimdi birşeyler yanlış gitmişti. Endişeliydi, sabırsızdı, öfkeliydi. Aynı zamanda o da karısı da oldukça tuhaf davranıyorlardı. Karısı halinden memnun değildi. Başlangıçta Herzog'un sıradan bir profesör olmasını istememişti ama taşrada geçen bir yılın ardından fikrini değiştirmişti. Madeleine, Berkshires gibi ücra bir yere gömülüp kalmak için fazla genç, fazla zeki, fazla yaşam dolu ve girişken olduğunu düşünüyordu. Slav dilleri üzerine yüksek lisansını tamamlamaya karar verdi. Herzog iş konusunda Chicago'ya mektup yazdı. Valentine Gersbach'a da iş bulmak durumundaydı. Valentine radyo spikeriydi, Pittsfield'de diskjokeylik yapıyordu. Valentine ve Phoebe gibi insanları bu kasvetli taşra kasabasında yalnız başlarına bırakmak olmaz, demişti Madeleine. Chicago'yu seçmelerinin nedeni, Herzog'un orada büyümüş olması ve sağlam bağlantılarının bulunmasıydı. Böylece Herzog, Downtown Kolejinde derslere girmeye başladı ve Gersbach da Loop'ta bir radyo istasyonunun eğitim danışmanı oldu. Ludeyville yakınındaki ev kapatılmıştı: Yirmi bin dolarlık ev, içindeki kitaplar ve İngiliz porselenleri ve yepyeni eşyalarla örümceklere, köstebeklere ve tarla farelerine terk edilmişti; Herzog'un babasının binbir güçlüklerle kazandığı bütün o para!

Herzoglar ülkenin orta batı kesimine taşınmışlardı. Ne var ki, bu yeni Chicago hayatını yaklaşık bir yıl sürdürdükten sonra Madeleine her şeye rağmen Moses'la ilişkilerinin yürümediğine karar verip boşanmak istedi. Herzog kabul etmek zorunda kaldı; başka ne yapabiliirdi ki? Boşanma oldukça acı vericiydi. Herzog, Madeleine'e âşıkta; küçük kızını bırakmak ona dayanılmaz geliyordu. Ama Madeleine onunla evli kalmayı reddediyordu ve insanların isteklerine saygı duymak lazımdı. Kölelik çoktan ölmüştü.

İkinci boşanmanın gerilimi Herzog için çok fazlaydı. Psikolojik olarak dağıldığını –paramparça olduğunu– hissediyordu ve Herzogların her ikisini de tedavi eden Chicagolu psikiyatru Dr. Edvig, Herzog'un şehri terk etmesinin muhtemelen

en iyi seçenek olduğu fikrini destekledi. Herzog, kendisini daha iyi hissettiğinde işine geri dönebileceği konusunda Downtown Koleji'nin dekaniyla anlaştı ve ağabeyi Shura'dan ödünç aldığı parayla Avrupa'ya gitti. Biraz rahatlamak için Avrupa'ya gitmek, sinir krizinin eşiiğinde olan herkese nasip olmaz. Çođu insan çalışmaya devam etmek zorunda kalır; her gün rapor yazar, metroyu kullanmaya devam eder. Ya da kendilerini içkiye verirler veya sinemaya gidip koltuklarında acı içinde otururlar. Herzog durumuna şükretmeliydi. Tamamen dağılmadığınız sürece her zaman şükredecek birşeyler vardır. Aslına bakılırsa Herzog da şükrediyordu zaten.

Avrupa'da tam olarak aylıklık ettiği de söylenemezdi. Narragansett Şirketi adına kültürel bir tur düzenleyerek Kopenhag, Varşova, Krakov, Berlin, Belgrad, İstanbul ve İsrail'de konferanslar verdi. Fakat martta Chicago'ya geri döndüğünde durumu kasımda olduğundan daha kötüydü. Dekana, New York'ta kalmasının onun için muhtemelen daha iyi olacağını söyledi. Bu ziyaret sırasında Madeleine'i görmedi. Madeleine'e göre, Herzog'un davranışları öyle garip ve korkutucuydu ki, Gersbach aracılığıyla onu Harper Caddesi'ndeki evin yakınma bile gelmemesi için uyarılmıştı. Polisin elinde Herzog'un bir resmi vardı ve apartmanın çevresinde gördükleri takdirde onu tutuklayacaklardı.

Kendisi plan yapma becerisinden yoksun olan Herzog, Madeleine'in ondan kurtulmak için ne kadar iyi hazırlandığını gayet açık bir şekilde görmeye başlamıştı. Herzog'u göndermeden altı hafta önce Midway yakınlarında, ayda iki yüz dolara bir ev kiralamasını sağlamıştı. Taşındıklarında Herzog, eve kendi elleriyle raf yapmış, bahçeyi temizlemiş, garaj kapısını tamir etmiş ve dış pencereleri takmıştı. Boşanmak istediğini söylemesinden daha bir hafta önce Madeleine, Herzog'un giysilerini temizletip ütöletmiş ama Herzog'un evden ayrıldığı gün hepsini bir kutuya koyup bodrum merdivenlerinden aşağı fırlatmıştı. Dolapta daha çok yere ihtiyacı vardı. Bakış açısına bağlı olarak üzücü, komik veya zalimce olarak nitelendirilebilecek başka şeyler de olmuştu. En son güne kadar Herzog'un Madelei-